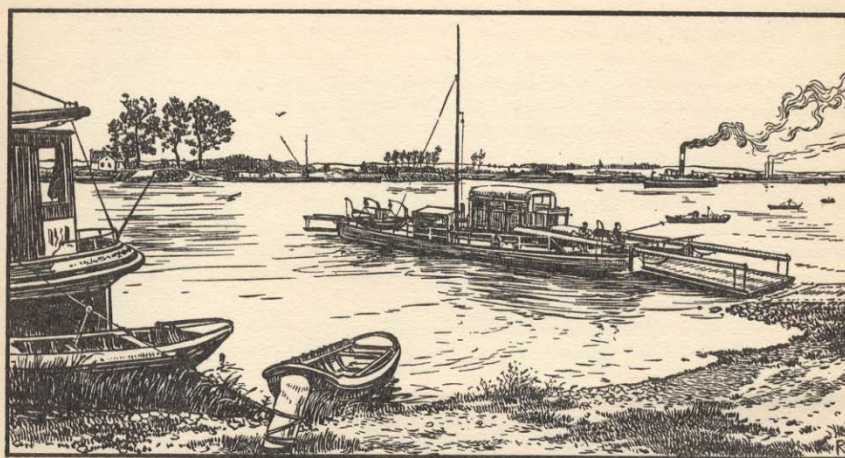

Ed Buijsman

Een veer ligt aan de Veerweg

Voortschrijdende Inzichten nummer 3

PONTVEER BIJ ECK EN WIEL

Tinsentiep

Een veer ligt aan de Veerweg
Voortschrijdende Inzichten nummer 3
2010 © Uitgeverij Tinsentiep, Houten

Afbeelding omslag:

Het pontveer bij Eck en Wiel over de Lek. Tekening uit Jac. P. Thijsse, Waar wij wonen, Verkade, 1937. De weg naar het veer aan de kant van Eck en Wiel is de Veerweg.

Tot nu toe zijn in de reeks Voortschrijdende Inzichten verschenen:

1. Het Wipneus en Pim lexicon (versie 4), juli 2010
2. De fenomenologie van het hondenverbodsbord, juli 2010
3. Een veer ligt aan de Veerweg, juli 2010 (herziene uitgave van de versie van juli 2009)

Voortschrijdende Inzichten is een uitgave van uitgeverij Tinsentiep in Houten. Uitgeverij Tinsentiep is een niet bestaande uitgeverij die niettemin met uitgaven komt. Tinsentiep is in 2001 bedacht om ruimte te geven aan gedachten en uitingen die niet vanzelfsprekend zijn. Tinsentiep beoogt te informeren daar waar dat hoognodig blijkt. Het logo van Tinsentiep symboliseert de klassieke straatlantaarn die een zacht maar niet opdringerig licht verspreidt, zodat we onze weg kunnen vinden.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912j het Besluit van 20 juni 1974, Stb 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (postbus 882, 1180 AW Amstelveen).

Voor het overnemen van gedeelten uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken dient u zich te richten tot: Ed Buijsman, p/a Uitgeverij Tinsentiep, Bovencamp 57, 3992 RX Houten.

Er was een tijd dat veel straatnamen iets vertelden over de straat zelf. Er lag een station of een school aan. Of de weg leidde naar Amsterdam, Den Haag of Gennep. Zo was het ook met de Veerweg. Wie de Veerweg volgde, zou ongetwijfeld bij een veer uitkomen. Maar is dat nog steeds zo? Kortom: wat vinden we tegenwoordig aan de Veerweg?

Ordelijke straatnamen

Er was een tijd dat de meeste straatnamen redelijk begrijpelijk waren. De namen waren bijvoorbeeld ontleend aan beroemde mensen. Of ze waren functioneel en meldden iets over de betekenis van de betreffende straat. Voorbeelden van dergelijke straatnamen zijn:

- Ampèrestraat; genoemd naar de geleerde Ampère.
- Vondellaan; als herinnering aan de grote Nederlandse letterkundige.
- Stationsstraat. De straat die naar het station leidt of waaraan het station gelegen is.
- Schoolstraat. In deze straat bevindt zich een school.
- Vismarkt. Hier verhandelt men vis. Vergelijkbare namen zijn Ganzenmarkt, Varkensmarkt, Paardenmarkt en gewoon Markt als aanduiding voor een handelsplaats.
- Amsterdamse Straatweg: een bestrate weg die naar Amsterdam leidt.

De wereld verandert, steden veranderen. En waar ooit een school stond, staan nu misschien woonhuizen. En de Stationsstraat leidt mogelijk al lang niet meer naar het station. Of het station staat er nog wel, maar de trein stopt er niet meer. En wie weet nog wie Ampère was?

In deze traditie kunnen we ook de Veerweg of de Veerstraat plaatsen. De Veerweg zal vaak - maar niet altijd zoals we nog zullen zien - de weg zijn die naar het veer leidt of leidde. Het veer bracht ons vervolgens over het water naar de andere zijde van rivier of kanaal. We hebben eens de moeite genomen om in Nederland rond te kijken. Hoeveel Veerwegen en Veerstaten en andere 'Veer'-varianten zijn er eigenlijk? En ligt aan al die Veerwegen nog wel een veer? Natuurlijk zullen niet alle veren aan de Veerweg liggen. Net zoals niet alle straten waarin zich een school bevindt, Schoolstraat heten. Dit verhaal zal niet ingaan op de namen van de straten waaraan veren liggen.

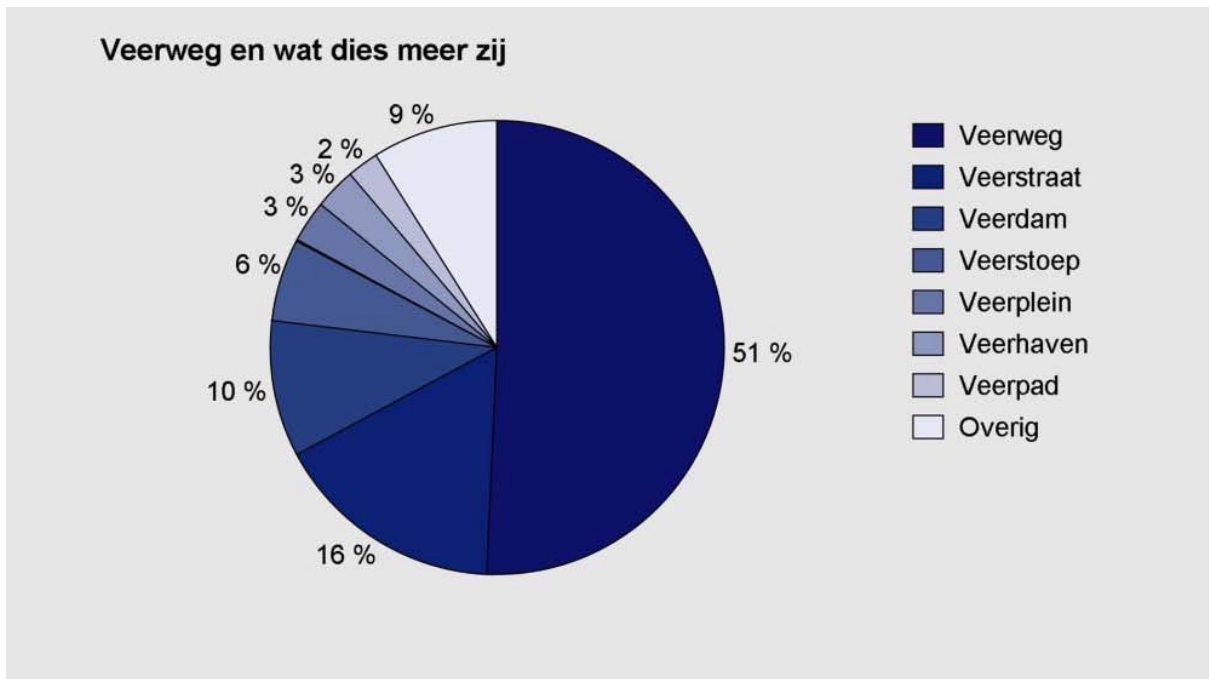
Daarnaast zijn er ook straatnamen die zeker iets met een veer te maken hebben (of hadden), maar die worden voorafgegaan door een bijvoeglijk naamwoord. Voorbeelden zijn: de Korte Veerpoortstraat in Doesburg, de Amsterdamse Veerkade in Den Haag, het Leidseveer in Utrecht, het Keizersveer in Geertruidenberg, de Katseveerweg in Goes, de Nieuwe Veerallee in Zwolle en de Kleefse Veerstraat in Nederasselt. Het voorkomen van dit soort namen hebben we echter niet systematisch onderzocht.

De Veerweg en dergelijke

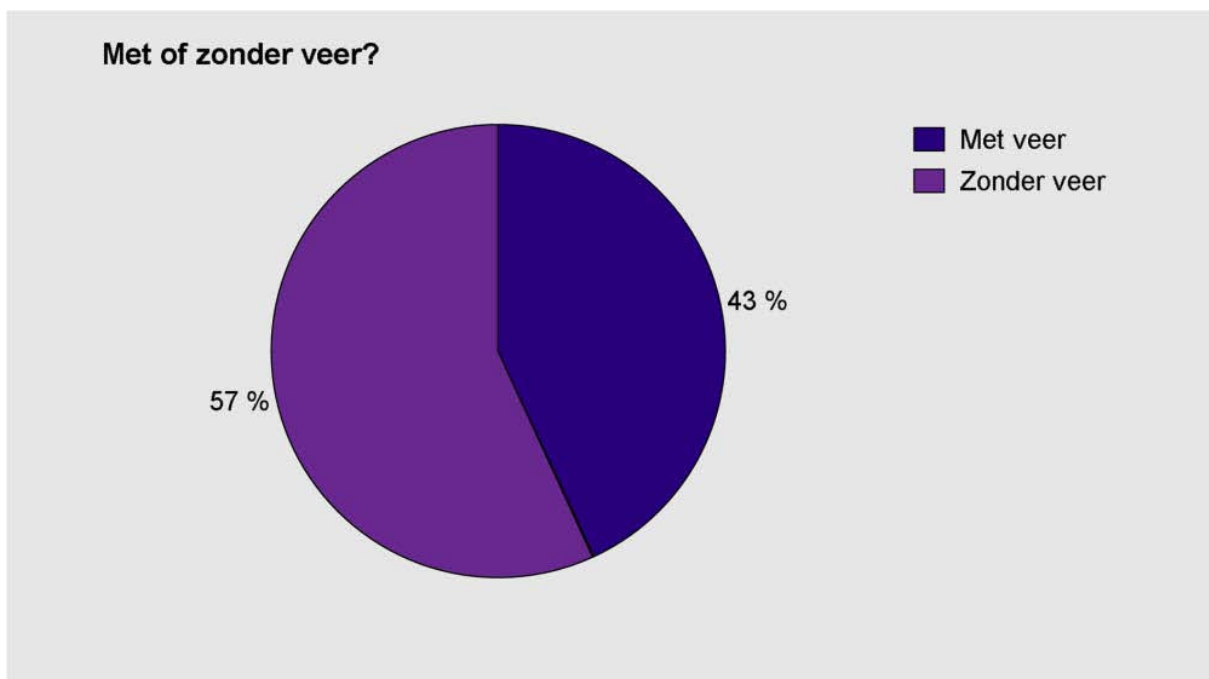
Maar nu dus de Veerweg. Het onderzoek leerde dat de Veerweg en Veerstraat de meest voorkomende associaties met veer zijn. Er bleken echter allerlei soorten namen met het voorvoegsel 'veer' te zijn. Zo troffen we aan: Veerkade, Veerlaan, Veerplein, Veersteiger, Veerplaat, Veerpad, Veersloot, 't Veer, Veerwagenweg, Vereinde, Veerstoep, Veerdijk, Veerdam, Veersingel, Veerhaven, Veerlaan, Veerallee, Veerhuis, Veersteeg en Veertunnel.

Maar ook namen als Veerpoortdijk, Veerpoortstraat, Veerpoortwal en Veerhavenweg. Een respectabele lijst is het zeker; toch past hier een woord van waarschuwing. Veer heeft in het Nederlands namelijk verschillende betekenissen. Het kan niet alleen om een verbinding over water gaan, maar ook over een onderdeel van een vogel. Dit laatste soort namen hebben we echter maar in beperkte mate aangetroffen. Vaker vonden we wel namen met het voorvoegsel veer in buurten met soortgelijk namen. Voorbeelden zijn de Veerweg in Heusden, waar geen water (meer) te bekennen was. Of in Loon op Zand waar vlakbij de Veerweg ook een straat ligt met de naam Waterloop. En zo vonden we de Veerstraat in Amsterdam vlak bij de Zeilstraat, in Pekela vlak bij de Waterkant en in Bussum bij de Vlietlaan. We hielden uiteindelijk 135 straatnamen over die zo op het eerste gezicht wel met een veer te maken hebben of hadden (*afbeelding 1*).

De helft hierbij zijn Veerwegen. De Veerstraat scoort 16% en de Veerdam 10%; de resterende 25% wordt ingenomen door maar liefst 17 verschillende namen. En bij hoeveel van die Veerwegen, Veerdammen enzovoorts treffen we dan nog een veer aan? Dat is in 43% van de gevallen (afbeelding 2). Dit bewijst maar weer eens op een onvermoede manier dat er vroeger in Nederland veel meer verbindingen over het water met boten en bootjes waren.

Afbeelding 1 Voorkomen van de verschillende straatnamen die met 'veer' beginnen. De rubriek 'Overig' bevat 17 verschillende namen; voor een overzicht zie Bijlage 1.

Afbeelding 2 Verdeling van de straatnamen die met 'veer' beginnen in relatie tot de aanwezigheid van een veer.

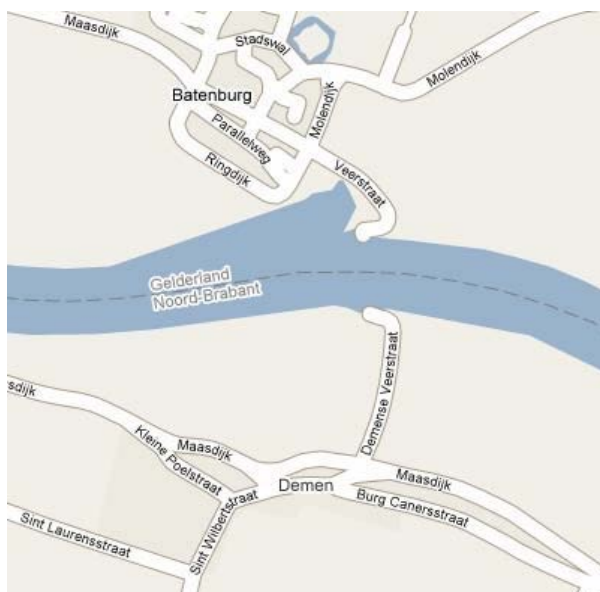
Mooie gevallen

We zeiden het al: niet alle veren vertrekken van een Veerweg of aanverwante straat. Des te mooier is het dan als we bijvoorbeeld via een Veerstraat bij een veer komen en eenmaal aan de andere gekomen via een volgende Veerweg weer verder kunnen. Dat gebeurt bijvoorbeeld in Culemborg en Schalkwijk, Dussen en Sprang-Capelle, Tiel en Wamel, Alem en Kessel, Genemuiden en Zwartsluis, Vorchten en Wijhe (afbeelding 3), Olst en Welsum, Beusichem en Wijk bij Duurstede. Er zijn ook andere, soortgelijke mogelijkheden. Het Veerpad in Zalk leidt naar een voet- en fietsveer over de IJssel; eenmaal aan de overkant gaan we via het Veerpad naar 's Heerenhoek. En dan Brakel: daar ligt de Veerdam en aan de Herwijnsense kant gaan we eveneens voort op een Veerdam.

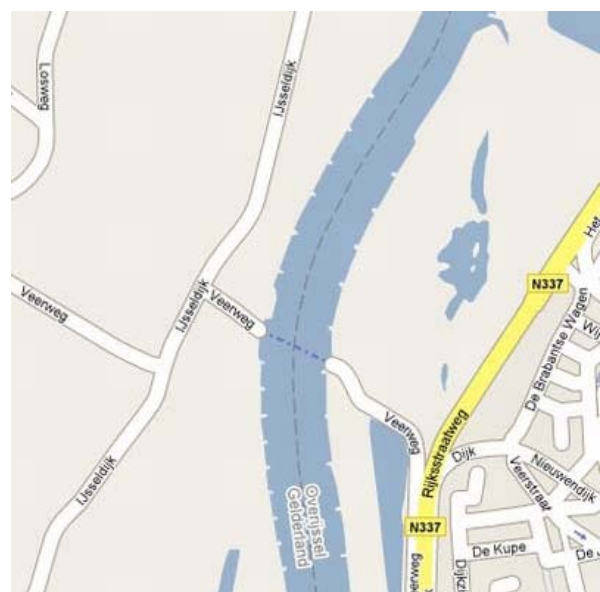
Gemengde varianten zijn er natuurlijk ook. Bijvoorbeeld de situatie bij het veer Batenburg- Demen over de Maas (afbeelding 3). De weg die aan de noordkant naar het water leidt, heet de Veerstraat. Aan de zuidzijde ligt de Demense Veerstraat. Iets soortgelijks treffen we aan in Haastrecht. Aan de noordkant van de Hollandse IJssel ligt de Veerstraat en aan de zuidkant de Veerweg. Het veer zullen we hier echter tevergeefs zoeken. Nu zijn de twee namelijk verbonden door een brug.

Maasbommel heeft een Veerweg; aan de overzijde ligt de Maasbommelse Veerweg in Megen. En dan de Ingenseveerweg: deze leidt naar het veer dat ons overzet naar Ingen. Aan de Ingense kant gaan we via de Veerweg naar Ingen. Haastrecht heeft de Veerstraat, daartegenover ligt Stein met de Veerlaan. De Veersteeg in Moordrecht met aan de overkant de Veerstoept in Gouderak. Kortgene heeft een Veerdam en Wolphaartsdijk aan de andere kant heeft de Veerweg.

Afbeelding 3 Batenburg-Demen en Vorchten-Wijhe

De veerverbinding tussen Batenburg en Demen over de Maas: via de Demense Veerstraat de Maas over en vervolgens aanlanden bij de Veerstraat.

De veerverbinding tussen Vorchten en Wijhe over de IJssel: de Veerstraat aan de ene kant van de rivier gaat aan de andere kant over in ... de Veerstraat.

Doodlopende wegen

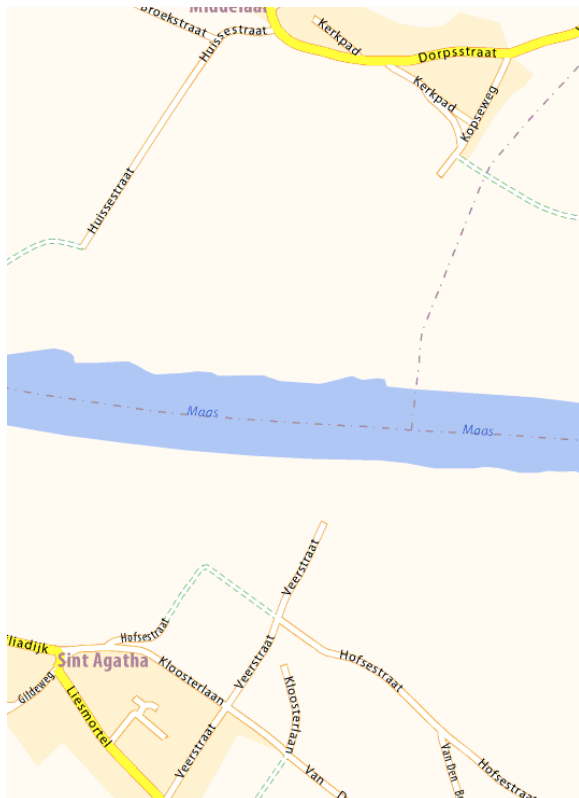
Het grote aantal veren dat is opgeheven, leidt natuurlijk ook tot de nodige doodlopende wegen of in ieder geval tot wegen waar geen veer meer te vinden is. Een voorbeeld van infrastructuur die ooit voor een veer was bedoeld, vinden we in Sint Agatha in Noord-Brabant. Er ging ooit een veer over de Maas van het buurtschap Sint Agatha naar Middelaar. De Veerstraat ligt er nog, maar het laatste gedeelte is een landweggetje. De weg aan de noordzijde van de Maas eindigt nu bij een boerderij.

En dan de Veerstraat in Gennep; deze loopt dood bij de rivier. Aan de overzijde ligt de Veerweg in Oeffelt. Een veer is hier niet meer nodig, want vlakbij ligt de brug over de Maas als onderdeel van de N264. Een detail is dat voor de N264 een gedeelte van de Veerweg is gebruikt.

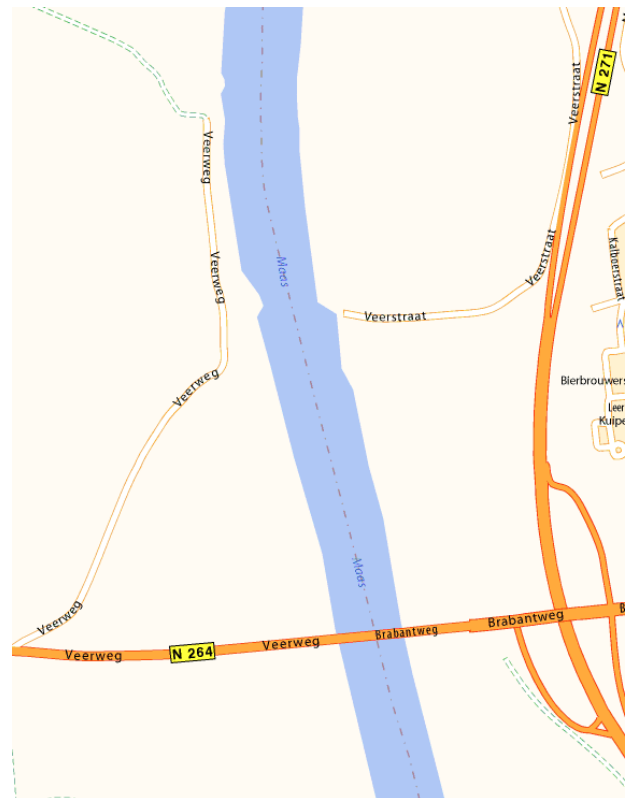
En de Veerdam in Westervoort brengt ons aan de oever van de IJssel; we kunnen hier echter het water niet meer over. Aan de overkant ligt de doodlopende Veerweg naar Westervoort.

Het zijn slechts enkele voorbeelden van restanten van veerverbindingen die er niet meer zijn.

Afbeelding 4 Sint Agatha-Middelaar en Gennep-Oeffelt

De Veerstraat in Sint Agatha eindigt in de weilanden.

De Veerweg in Oeffelt gaat nergens meer heen; hetzelfde geldt voor de Veerstraat aan de overkant in Gennep.

Geen veer?

Een merkwaardige situatie doet zich in Rheden voor. De straat naar het veer heet de Faberstraat; de Veerstraat ligt er vlakbij. Ongetwijfeld is dit vroeger de oorspronkelijk weg naar het veer geweest. Ook de situatie in Brielle is bijzonder. Hier vinden we een Veerweg; aan de overkant van het Brielse Meer ligt de Oude Veerweg. De laatste naam voorspelt het al: een veer zullen we hier tevergeefs zoeken. Toch vaart er nog een veer, namelijk van de nabijgelegen Rochus Meeuwiszonweg. Het legt aan de overkant aan bij de Brielse Veerweg. In Schoonhoven leidt de Veerstraat naar de oude veerstoep. De huidige ligt 150 meter naar het oosten.

En Nieuwegein maakt het ons wel moeilijk. De Veertunnel in Nieuwegein leidt op termijn naar de plek waar het veer aanmeert. Wel moeten we dan nog via Nijenrode en de Lekboulevard. De wat ongebruikelijke naam tunnel heeft van doen met de enigszins verdiepte ligging van deze straat.

En we eindigen met een mooi geval. In Wageningen gaat de Veerstraat over in de Veerweg en we eindigen bij de Veerdam waar we op het veer naar Randwijk kunnen stappen.

Tot slot

We hebben met dit kleine artikel gepoogd een en ander over de Veerstraten en wat dies meer zij toe te lichten. Helaas moeten we vaststellen dat de Veerstraten, Veerwegen enzovoorts in aanzienlijke mate hun veer zijn kwijtgeraakt. Een positieve ontwikkeling is echter dat de laatste tien jaar vooral het aantal kleine veerverbindingen weer is toegenomen, al liggen ze dan vaak niet aan een Veerweg.

En een toegift

Een bijzonder geval: de Veerwagenweg

De gemeente Houten kent de Veerwagenweg, dus niet de Veerweg. Wie de Veerwagenweg uitrijdt, komt bij het Amsterdam-Rijnkanaal. De weg gaat hier naar rechts; de weg naar links loopt dood. De weg heeft hier een merkwaardige kromming. Op deze plek staat ook opeens een huis in een verder leeg landschap. De luchtfoto laat ook iets interessants zien; aan de andere zijde van het kanaal heeft de weg een zelfde verloop. Dit heeft alles te maken met de veerwagens die hier ooit een verbinding onderhield.

De veerwagen was een bijzonder soort 'veer', want het voer niet maar het reed. De veerwagen was eigenlijk een platform op een hoge stelling met wielen. Deze wielen reden over een rails op de bodem van het kanaal. De veerwagen was vooral bedoeld voor boeren van wie door de aanleg van het Amsterdam-Rijnkanaal hun land aan weerszijden van het kanaal was komen te liggen. De veerwagens zijn verdwenen na de verbreding van het Amsterdam-Rijnkanaal in de jaren zestig en zeventig. Voor zover bekend zijn er in Nederland niet meer van deze veerwagens in bedrijf. Eigenlijk kon je niet spreken van varen, want de pont (veerwagen) reed over rails. De rails waren gelegd op de bodem van het Amsterdam-Rijnkanaal. De veerwagen 'voer' dwars over het kanaal. De te vervoeren auto en fietsers stonden in de lengterichting van het kanaal. De veerwagen landde aan in een inham. De auto en wielrijders verlieten de veerwagen links en aan de overzijde rechts.

Een veerwagen over het Amsterdam-Rijnkanaal bij Nigtevegt.

Foto: Vereniging Vrienden van de Voetveren.

Bijlage

Overzicht van de straatnamen met het onderdeel 'veer' in de naam en van de al of niet aanwezigheid van een veer.

Straatnaam	Veer aanwezig	Veer niet (meer) aanwezig
Veerweg	Afferden, Alem, Bergen (L), Beusichem, Blitterswijck, Brielle, Broekhuizen, Culemborg, Dussen, Eck en Wiel, Genemuiden, Gorssel, Hellevoetsluis, Hendrik-Ido-Ambacht, Ingen, Kessel, Lottum, Maasbommel, Nederhemert-zuid, Oosterbeek, Opheusden, Randwijk, Reimerswaal, Renkum, Schalkwijk, Sprang- Capelle, Steenderen, Steyl, Tiel, Velden, Vorchten, Vortum-Mullem, Wamel, Welsum, Wijhe, Wijk bij Duurstede, Zwartsluis	Albrandswaard, Anna Paulowna, Beesd, Bernisse, Bokhoven, Doornenburg, Gorinchem, Graafstroom, Hessum, Kampen, Kapelle, Numansdorp, Nieuw-Vossemeer, Oeffelt, Ooltgensplaat, Rheden, Rhenen, Rumpst, Spijkenisse, Steenwijkerland, Stein, Streefkerk, Velsen, Wageningen, Warmond, Waspik, Zaamslag, Zaltbommel, Zwartewater
Veerstraat	Batenburg, Blitterswijck	Alkemade, Alkmaar, Beek, Boxmeer, Cuijk, Doesburg, Gennep, Haastrecht, Heerde, Leiden, Heerewaarden, Nederasselt, Niftrik, Oud-Vossemeer, Rheden, Schoonhoven, Son en Breugel, Tolkamer, Vlist, Zutphen
Veerdam	Aalst, Brakel, Herwijnen, Kamperland, Kortgene, Nederhemert-noord, Nieuw-Lekkerland, Papendrecht, Rotterdam	Krimpen aan de IJssel, Moerdijk, Lent, Westervoort
Veerstoep	Gouderak	Ammerzoden, Korendijk, Leerdam, Neder-Betuwe, Oudkerk, Sliedrecht, Tiel
Veerpad	Zalk	Krimpen aan de IJssel, Nigtevegt
Veerplein	Papendrecht, Zwijndrecht	Rhenen
Veerdijk		Goudswaard, Schouwen-Duiveland
Veerhaven	Rotterdam, Sluis	Kats, Kruiningen
Veerkade	Rotterdam	Almere
Veerhavenweg		Noord-Beveland
Veerhuis		Leiden
Veerlaan	Rotterdam, Stein	
Veerplaat		Dordrecht
Veerpoortdijk		Doesburg
Veerpoortstraat		Doesburg
Veerpoortwal		Doesburg
Veersingel		Oss
Veersteeg	Moordrecht	
Veersteiger		Dordrecht
Veertunnel	Nieuwegein	